

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ



СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 6

*Матеріали VI Всеукраїнської
науково-практичної конференції
“Державне управління: стратегія і тактика
формування сучасного фахівця”,
м. Київ, МАУП 29 жовтня 2011 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2011

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 8 від 28.09.11)*

Редакційна колегія

М. Ф. Головатий (голова), д-р політ. наук, проф., *В. В. Омельчук* (заступник голови), канд. іст. наук, *П. Ф. Вознюк* (відповідальний секретар), канд. політ. наук, доц., *І. П. Бідзюра*, д-р політ. наук, проф., *П. П. Гай-Нижник*, д-р іст. наук, старш. наук. співроб., *Ю. О. Куц*, д-р наук держ. упр., *І. П. Лопушинський*, д-р наук держ. упр., проф., *В. М. Піскун*, д-р іст. наук, старш. наук. співроб., *Я. Ф. Радиш*, д-р наук держ. упр., проф., *І. В. Розпутенко*, д-р наук держ. упр., проф., *Г. П. Ситник*, д-р наук держ. упр., проф., *П. К. Ситник*, д-р філос. наук, проф., *Ю. П. Сурмін*, д-р соц. наук, проф., *В. В. Утвенко*, канд. іст. наук, доц., *М. В. Чечетов*, д-р наук держ. упр., проф., *Н. П. Ярош*, д-р наук держ. упр., *Н. М. Чернуха*, д-р пед. наук, проф.

Видання здійснене в рамках проекту
“Наукові праці МАУП”

Становлення і розвиток української державності: [зб. наук. пр.] / МАУП. —
С76 К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2011 —

Вип. 5 : Матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. “Державне управління: стратегія і тактика формування сучасного фахівця”, м. Київ, МАУП, 29 жовт. 2011 р./ редкол.: М. Ф. Головатий (голова) [та ін.]. — 2011. — 428 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У пропонованому збірнику подано статті учасників науково-практичної конференції, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — становленню України як держави. Розглядається формування державності в Україні у різні періоди історії та в різних аспектах.

Для науковців і державних службовців, політиків і політологів, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і суспільства.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

ЗМІСТ

А. О. Білоус Теоретико-правові основи аналізу поняття інституту державної служби	7
М. Курко, В. Підпалій Проблеми формування правової компетенції сучасного управлінця.....	13
О. Х. Юлдашев Концепція вдосконалення управління економікою.....	16
В. В. Утвенко Стратегічне планування соціально-економічного розвитку міст України як складова муніципальної політики органів місцевого самоврядування.....	19
О. В. Баєва Формування державних вимог до організаційної компетентності медичних менеджерів	29
Л. Б. Шостак, О. С. Бадрак Механізми гармонізації еколого-економічної та соціальної складових державної регуляторної політики.....	38
О. И. Дикарев, Нгуєн Куинь Май Политэкономический подход к концепту «энергетический клуб» (эк) шанхайской организация сотрудничества (ШОС) на евразийском геополитическом и геэкономическом пространстве.....	44
Т. В. Кондратюк Становлення та розвиток порівняльного публічного адміністрування як теоретико-методологічного напрямку дослідження механізмів державного управління.....	51
А. М. Сундук Зовнішній вектор регіональної політики як фактор реалізації стабільного розвитку....	61
Н. Н. Юсеф Етно-соціальний та економічний розвиток Курдистану	62
Ф. М. Медвідь, М. Ф. Медвідь Національні економічні інтереси в системі державної регіональної політики України .	68
О. В. Поляк Стан дослідження сензитивності у наукових джерелах про механізми державного управління	73
О. І. Дікарев, М. Л. Семенюта Міжнародно-правові механізми регулювання транскордонних ресурсних конфліктів	78
Я. Ф. Медвідь, О. М. Поповичук Державне управління в сфері підприємницької діяльності	86
В. В. Шпачук Антикризові аспекти державного управління банківською системою.....	91
Б. В. Бернадський Створення органів державної безпеки Російської імперії.....	93
А. М. Соловйова Кримінально-правова охорона власності в Україні.....	96
В. В. Павленко, В. Л. Павленко Відповідальність за порушення законодавства про державну службу.....	99
В. В. Павленко Моделі державної служби	106
К. В. Муравйов Організаційно-правові гарантії реалізації права видобування корисних копалин	108
І. А. Кабанова Етико-правові засади медичної діяльності.....	114
Т. О. Костюк Політична криза в Україні в контексті кризи державного управління і соціального розвитку.....	119
Л. О. Федосова Реформування сучасної вищої школи в Україні в контексті становлення системи підготовки керівних кадрів	123
О. М. Міхатуліна Державний контроль та нагляд за господарською діяльністю та засоби державного захисту прав суб'єктів господарювання	125
В. А. Гапоненко Органи державного управління: інститут демократії чи механізм її обмеження.....	128

ЕТНО-СОЦІАЛЬНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КУРДИСТАНУ

Становлення і розвиток української державності, вип. 6, с. 62–67

Курди компактно населяють в основному історичну область Курдистан у південно-західній частині азіатського материка. Вона займає суміжні території південно-східної Туреччини, північно-західного Ірану, північного Іраку і північної Сирії. Значна кількість курдів проживає в діаспорі (головним чином в інших країнах Близького Сходу, в Західній Європі і в СНД). Нині курди найбільший етнос світу (до 30 млн.), позбавлений права на самовизначення і державний суверенітет. Курдистан багатий природними ресурсами, займає ключове геополітичне і геостратегічне положення в близькосхідному регіоні, а всенародна боротьба курдів за національне визволення робить курдське питання однією з найбільш гострих та актуальних проблем світової політики.

Особливістю географічного положення Курдистану є відсутність чітких фізичних і юридично фіксованих політичних кордонів. Назва Курдистан (буквально — “країна курдів”) належить не до держави, а виключно до етнічної території, в якій курди становлять абсолютну або відносну більшість населення і географічні координати якої не можуть бути точно визначені, оскільки вони носять суто оціночний характер. Кордони цієї території внаслідок історичних катаклізмів неодноразово змінювалися головним чином у бік розширення курдонного ареалу.

Сучасний Курдистан розташований в самому центрі західно-азійського (близькосхідного) регіону приблизно

між 34 і 40 ° північної широти і 38 і 48 ° східної довготи. Він займає приблизно всю центральну частину уявного чотирикутника, на північно-заході і південному заході обмеженого Чорним і Середземним морями, а на північному сході і південному сході Каспійським морем і Перською затокою.

Курдистан багатий на гідроресурси: на його території протікають найбільші в Південно-Західній Азії річки Тигр і Євфрат у їх верхньому і частково середній течії і знаходяться також самі великі озера (солоні) Ван і Урмія. Хоча Курдистан майже цілком знаходиться в субтропічній зоні, клімат його в гірській частині різко континентальний з великими перепадами зимових і літніх температур і рясними снігопадами, що роблять взимку багато гірських перевалів непрохідними.

Головним з природних багатств Курдистану є нафта. Особливу цінність мають нафтові поля Кіркука (Іракський Курдистан) не стільки за обсягом розвіданих запасів, скільки через виняткову продуктивність свердловин і географічне розташування родовищ, що забезпечують дешевизну і зручність видобутку і транспортування сировини нафти до Туреччини і порти Середземного моря. Значні нафтові родовища експлуатуються в інших районах Іракського (на північ від Мосула, і в районі Ханекіна), Іранського (під Керманшахом), сирійського та Турецького (у трикутнику Гарзан — Гермік — Раман) Курдистану.

Надра Курдистану багаті й іншою мінеральною сировиною. У його турецькій частині розробляються родовища, які мають світове значення хромової руди, а також мідної та залізної руди. В іракській частині недавно відкриті багаті родовища уранових руд. Гідросистема Курдистану, представлена Тигром, Євфратом й іншими численними гірськими річками, містить не тільки величезний енергетичний потенціал (тільки в його турецькій частині до 90 млрд. кВт-г), а й невичерпний резерв гостро дефіцитної на Близькому Сході прісної води.

Велика кількість тепла, води, родючі лесові ґрунти в рівнинній частині країни створюють сприятливі умови для вирощування лісів, різноманітних сільськогосподарських культур (особливо пшениці, тютюну, винограду, фруктів тощо), а також для розведення дрібної рогатої худоби на багатих альпійських пасовищах.

За основними етнічними ознаками, насамперед мовним, курдська нація дуже неоднорідна. Курдська мова в основному ділиться на дві нерівні групи діалектів, — північну і південну, в кожній з яких сформувалася своя літературна мова: в першій — курманджі, у другій — сорані. Близько 60 % курдів, які живуть у Туреччині, Північно-Західному і Східному Ірані, в Сирії, в частині Північного Іраку і в СНД говорять і пишуть на діалектах курманджі (здебільшого латинська, а також арабська графіка), до 30 % (Західний і Південно-Західний Іран, Східний і Південно-Східний Ірак) — на діалектах сорані (тільки арабська графіка). Крім того, серед курдів особливої етноконфесійної групи Заза (іл Тунджелі в Турецькому Курдистані) поширена мова зазакі або димлю (латинська графіка), а серед курдів Керманшаха в Ірані — споріднений йому Гураном (арабська графіка). На цих мовах і діалектах розви-

нулася оригінальна література і особливо багатючий і різноманітний фольклор (вони широко використовуються в сучасних ЗМІ).

Хоча курдські мови і діалекти мають свої граматичні особливості, часом чималі, мовні відмінності у курдському етнічному середовищі не настільки великі, щоб виключити взаєморозуміння, особливо під час усного спілкування. Самі курди їм не надають великого значення, категорично не визнаючи за ними етноокремої ролі. До того ж у межах однієї країни багатьох з них об'єднувала двомовність — знання і основної мови країни проживання (турецької, перської або арабської).

Роль релігії в сучасному курдському суспільстві відносно невелика, особливо у сфері національної ідентифікації. Переважна більшість курдів — мусульмани-суніти (75 % всіх курдів), але сунітська ортодоксія, так само як і фундаменталістський іслам, мало популярні. Особливі етноконфесійні групи курдів утворюють езиди (до 200 тис.), які сповідують особливий культ синкретичного характеру, що увібрали в себе крім елементів іудаїзму, християнства та ісламу деякі давньосхідні вірування. Єзиди проживають дисперсно-головним чином в Туреччині, Сирії, Іраку і в Закавказзі. Курди є найбільшою національною меншиною в Південно-Західній Азії взагалі і майже в усіх країнах проживання, за винятком Ірану, Курди розселені в країнах проживання нерівномірно. Найбільше їх у Туреччині (близько 47 %). В Ірані курдів близько 32 %, в Іраку — близько 16 %, в Сирії — близько 4 %, у державах колишнього СРСР — близько 1 %. Решта проживають в діаспорі. У самому етнічному Курдистані курди становлять переважну більшість населення.

Курдські райони Туреччини, Ірану, Іраку і Сирії відрізняються більш низьким рівнем розвитку економіки, соці-

альних відносин і соціальної організації суспільства, а також культури порівняно з цими країнами в цілому, і з їх самими розвинутими районами особливо. Пояснюється це вкрай несприятливими внутрішніми і зовнішніми умовами, в яких перебував курдський народ протягом всієї своєї багатовікової історії, а головне відсутністю власної національної держави.

Соціальна організація курдського товариства зберігає родоплемінні відносини, в рамках якої дає про себе знати феодална система. Нині в курдському соціумі йде швидко розмивання традиційних соціальних форм. У відносно розвинених районах Курдистану залишилися тільки спогади про родоплемінні зв'язки.

Все ж таки і в порівняно відсталіх районах Курдистану соціально-економічний прогрес прокладає собі дорогу. Підриваються економічні позиції, і падає політичний вплив курдської світської і духовної знаті, народжуються і міцніють сучасні соціальні структури — торгова та промислова буржуазія (міська і сільська), робочий клас. Прогресивні зміни в курдському суспільстві створили базис для становлення курдського націоналізму як ідеології, так і політики.

Традиційна еліта сучасного Курдистану, що складається з вихідців із феодално-клерикальних і племінних кіл, до цих пір має помітний економічний і, особливо, політичний та ідейний вплив. Серед сучасних курдських лідерів чимало діячів демократичного і лівого спрямування. Більше того, саме вони роблять погоду в соціально-політичному кліматі курдського суспільства.

Зримі риси відсталості в суспільних відносинах значною мірою походять із архаїчної і малопродуктивного економічного базису, який до того нині знаходиться у кризовому стані переходу від

старих докапіталістичних форм до сучасних.

Занепало відгінне скотарство — основа традиційної економіки сільського населення, а інтенсивні методи ведення сільськогосподарського виробництва прищеплюють з працею. Промисловість і інфраструктура розвинені в Курдистані слабо і не створили достатню кількість робочих місць для селян, що розорилися, для ремісників і дрібних торговців. Позбавлені засобів існування курди спрямовуються в міста розвинених районів країн проживання, а також за кордон. Там курдський пролетаріат зайнятий переважно некваліфікованою і малокваліфікованою працею, піддаючись особливо сильній експлуатації. Словом, курдські райони є відсталою периферією в усіх країнах, що поділили Курдистан. Характерно, що навіть там, де в останні десятиліття спостерігався рясний приплив нафтодоларів (Ірак і Іран, нафтові багатства яких значною мірою розташовані в Курдистані і в суміжних з ним районах), значне відставання у розвитку курдських околиць від територій, населених пануючими національностями.

У самому Курдистані рівень економічного розвитку в різних районах неоднаковий. До початку 70-х років XX ст. швидше розвивалася економіка Турецького Курдистану, як і всієї Туреччини, хоча вже з 60-х років її став наздоганяти за темпами економічного розвитку Іран. Після різкого підвищення світових цін на нафту в 1973 р. у вигідному становищі опинилися Іран і Ірак, а потім і Сирія. Хоча курдські райони Ірану і арабських країн отримали відносно мало вигоди від нафтового буму, все ж таки потік нафтодоларів кілька підстобнував їх економіку.

Турецький уряд прагне не допустити промислового розвитку курдського регіону. Нині працює тільки чотири великих підприємства. Корисні копали-

ни, які добувають у курдських горах, вивозять на переробку в турецькі райони. Робочих місць немає, курди змушені виїжджати на заробітки в Стамбул, до Європи — і влада заохочує цю імміграцію. Адже у людей один вибір: йти в гори чи їхати на заробітки. Курди-мігранти — найдешевша робоча сила в Євросоюзі, де їх усіх зараховують до турків. У регіоні багато представництв іноземних фірм — курди живуть у злиднях, але служать ринком збуту для корпорацій з усього світу.

Жирний, як масло, річковий мул, вигодував добрий десяток культур і цивілізацій, годує курдських селян, які вирощують тут знамениті кавуни, дині і прекрасний гострий перець сорту “Урфа”. Сільська глибинка в безплідних горах і на нескінченній месопотамській рівнині виживає за рахунок овочівництва — в околицях Мардіна і Сілопі. Але натуральне господарство давно не може підтримувати на плаву патріархальний край з його пролетаризованою біднотою і позбавленою перспектив молоддю.

Політичні реформи, під якими тут мають на увазі демократизацію суспільства та його національну емансипацію, розглядаються курдськими активістами саме як передумови для подолання глибокої економічної і соціальної кризи. Зацікавленість у цьому виявляє і слабка поки курдська буржуазія, яка грає з радикальними рухами одноплемінників — у той час як турецькі та курдські ліві сперечаються між собою щодо необхідності перехідного буржуазно-демократичного етапу на шляху до соціалістичного Курдистану. Курди нічого не вирішують у своїй країні. Нині турецький уряд будує гідровузол на Тигру. Це підірве екологію регіону і знищить древній Хасанкейф. Анкара не реагує на масові протести, а жителів курдських сіл виселяють жандарми в ході справжніх військових операцій.

Після операції “Свобода Іраку в 2003 році”, Курдистанський регіон став відкритим для економічного зростання, однак, 2009 рік, на думку багатьох, став піком економічної діяльності в регіоні: світ переживає один з найбільш вбивчих економічних спадів в історії. Експорт нафти з Курдистану з 1 червня 2009 р. був найбільш значною подією в економічній історії регіону, оскільки регіон приваблює багато гігантських енергетичних компаній для роботи в нафтовому секторі.

Міністр природних ресурсів Регіонального уряду Курдистану (КРГ) Ашті Хаврамі сказав якимось, що Курдистанський регіон має 45 мільярдів нафтового резерву, на додаток до 200 трильйонів кубічних футів природного газу. Хаврамі також додав, що після іракських парламентських виборів у березні 2010 р., КРГ доклали зусиль, щоб вирішити питання про курдський експорт нафти, який був припинений із середини вересня, після того як іракський уряд зупинив платити частку інвестиційним компаніям, що працюють в курдському регіоні. Іракський міністр нафти Хусейн Шахрістані наполегливо стверджував, що нафтові контракти Курдистану є “незаконними”. Це було рішуче відкинуто курдськими посадовими особами, включаючи колишнього прем’єр-міністра Нечірвана Барзані, який, у свою чергу, підкреслив їх законність.

Після всіх аргументів за і проти законності нафтових контрактів Курдистану американський зовнішньополітичний департамент підкреслив у своїй заяві їх законність, розглядаючи їх як “значні політичні та економічні досягнення”. Реалізація інвестиційного закону, план розвитку сільського господарства, розширення прикордонних пунктів, зміцнення зв’язків з сусідніми країнами, зокрема з Туреччиною, були також контрольними показниками 2009 р. для історії регіону Курдистан.

У листопаді 2009 р. турецький державний міністр у справах торгівлі Зафер Агальян відвідав Курдистанський регіон, де він сказав, що настав час будувати двосторонні відносини з Курдистаном.

Агальян зазначив, що його візит до курдського анклаву спрямований на “заохочення і поглиблення економічних відносин між Туреччиною і Іраком, тому вони привезли 80 турецьких бізнесменів для обміну ідеями зі своїми колегами з питань торгівлі”.

Міністр також зазначив, що обсяг товарообігу між Туреччиною і Курдистанським регіоном активізувався від 30 до 50 % в 2009 р., і запропонував сформувати спільний комітет для розширення економічних відносин. “Комерційні та промислові відносини між Туреччиною та Курдистанським регіоном будуть розвиватися настільки, що ніхто не може собі уявити”, — заявив міністр торгівлі КРГ Сінан Чалабі.

Чалабі закликав турецьких бізнесменів залучати в Курдистанський регіон інвестиції. “Ситуація з безпекою в Курдистані є дуже стабільною, вони (турецькі бізнесмени), також оптимістичні з приводу майбутнього цього регіону, тому вони хочуть інвестувати тут”. Нині існують 400 турецьких компаній в додаток до 15 тисяч працівників, що працюють в Іраку, які заробили 45 млрд доларів тільки в Курдистанському регіоні з 2005 р., за даними економіста та інструктора університету Муси Мохаммед. Раніше економічний радник турецького міністерства торгівлі Ахмет Якчі сказав, що обсяг товарообігу між Туреччиною та Іраком досяг 6 млрд доларів і планується збільшити його до 20 млрд.

Турецький уряд також вважає корисним, що турецькі компанії хочуть вкладати кошти в Ірак, як говорить Якчі: “уряд забезпечує 50 % бюджету цих проєктів”. Близько 210 компаній були упо-

вноважені інвестувати в Курдистанський регіон понад 17 млрд доларів в економіку регіону, частина з яких була внесена безпосередньо турецькими компаніями, частина — на основі партнерства між турецькими і місцевими компаніями, як говорить Камран Муфті з Інвестиційної ради Курдистанського регіону. Крім того, міжнародні ярмарки в Курдистані залучили десятки зарубіжних компаній в регіон. Протягом останніх двох років на території Ербіль Експо були відкриті 25 міжнародних ярмарків в різних областях, в яких понад 4208 іноземних компаній Курдистанський регіон виставляли свої товари та уклали контракти з місцевими підприємцями.

Курдистанський регіон також намагався розширити економічне зростання за рахунок розширення прикордонних торгових пунктів, для їх відповідності міжнародним стандартам. На сьогодні прикордонні пункти Хаджі Омран і Бані Башмак між Курдистанським регіоном та Іраном відкриті цілодобово. Цей крок було зроблено після візиту делегації КРГ, яка зустрілася з іранськими посадовими особами в провінції Урмія 10 листопада 2009 р. Директор Хаджі-Омранської митниці Адвар Джабал сказав, що обмін там значно збільшився після того, як пункт був відремонтований і задовольнив вимоги міжнародних стандартів.

Таким чином, соціально-економічним відносинам сучасного Курдистану притаманні дві головні проблеми: подолання відсталості і нерівномірності в розвитку в окремих його частинах. Невирішеність цих проблем негативно впливає на процес національної консолідації курдського народу і на ефективність його боротьби за свої національні права. Основними інгредієнтами Курдистану є значний обсяг природних ресурсів і здорова робоча сила, що дасть змогу йому стати важливою економічною силою в регіоні.

Історія дала курдському народу унікальний шанс для здобуття незалежності і створення цивілізованим шляхом самостійної держави. Забезпечення ефективного функціонування економіки країни — реальне і невідкладне завдання.

Література

1. *Аристов Т. Ф.* Курды Закавказья (историко-этнографический очерк). — М., 1966.
2. *Васильева Е. И.* Юго-Восточный Курдистан в XVII — начале XIX в. — М., 1991.
3. *Гасратян М. А.* Курды Турции в новейшее время. Ереван, 1990.
4. *Гасратян М. А.* Курдская проблема в Турции (1986– 1995). — М., 2001.
5. *Жигалина О. И.* Национальное движение курдов в Иране (1917–1947 гг.), — М., 1988.
6. *Курдское движение в новое и новейшее время.* — М., 1987.
7. *Лазарев М. С.* Империализм и курдский вопрос (1917–1923). — М., 1989.
8. *Лазарев М. С.* Курдский вопрос (1891–1917). — М., 1972.
9. *Мгои Ш. Х.* Курдский национальный вопрос в Ираке в новейшее время. — М., 1991.
10. *Мусаэлян Ж. С.* Библиография по курдоведению (начиная с XVI века), Часть I–II. — СПб, 1996.
11. *Никитин В.* Курды. — М., 1964.
12. www.kurdistan.ru Арас Салих, Рабер Юнис Азиз, Ак-Ньюс
13. <http://arabic.business.maktoob.com>
14. www.alsabaah.com/paper.php
15. www.alnoor.se/article.asp?id...